

Skilsmisse

Ubehaget i skilsmissekulturen

Nina Strand

journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening

Det er den samtalen vi ikke orker å ta. Om den helt greie skilsmissen og de helt greie barna som ikke tør si hva foreldrenes samlivsbrudd kostet dem.

Silje» sitter mellom mamma og pappa ved den ene enden av det pyntede langbordet¹. Aller nederst, langt unna henne, sitter pappas samboer og mammas kjæreste. Heldigvis, tenker hun. For de kunstferdige blomsteroppsatsene og stolrekkene med besteforeldre, tanter, onkler og familievenner føles som levende buffere mellom henne og steforeldrene nederst ved bordet. Det er konfirmasjonen hennes. En dag hun har sett fram mot med blandede følelser, for etter at foreldrene skilte seg, er ikke familiefestinger like hyggelige som før. Og den dårlige stemningen hadde begynt allerede i forberedelsene til feiringen. Foreldrene ønsket å inkludere sine nye partnere, og arrangerte «familiemøte» der oppgaver skulle fordeles. Men den velmente ideen om samarbeidsånd fikk raskt hard medfart. Det var en eksplosiv atmosfære mellom de voksne, med munnhuggeri og krancling om detaljer. Silje ønsket seg bare vekk.

Men nå hadde både pappa og mamma reist seg etter tur og holdt tale for konfirmannten. Silje lyttet glad og stolt på foreldrenes ord til henne, og merket kjærligheten som lå i deres beskrivelser av fine minner fra oppveksten hennes. Pappa kalte henne sin lille prinsesse, slik han alltid hadde gjort. Det gjorde godt. Akkurat da følte hun seg unik og elsket.

Men etter at taler og allsang er unnagjort, får foreldrene tilbake det litt plagede ansiktsuttrykket. Hun ser godt at de begge unngår å møte blikket til den andre. Samtalen mellom gjestene går litt tregt, det er en trykket stemning, føler hun. Silje kikker på pappa ved siden av seg. Før hadde det vært pappa og Silje. Alltid. Pappa var hennes aller nærmeste støtte og venn, hennes fortrolige samtalepartner. Nå er hun ikke lenger pappas prinsesse. Pappa har laget seg en ny familie. Giftet seg og fått baby. Når hun er hos ham, føler hun seg stort sett i veien. Det virker ikke som kona til pappa liker henne, men heller ser henne mest som et nødvendig onde. I pappas nye flokk har ikke hun noen plass. Hun har ingen trygg havn lenger. Verden har rast sammen.

Går det bra?

I 2017 er det å leve med skilte foreldre vanlig. Tusenvis av barn flytter tilsynelatende sømløst mellom to hjem, og foreldrene tilrettelegger alt de kan for at det skal gå bra – for eksempel ved å bosette seg nær hverandre og legge vekt på en god tone seg imellom. Det er ikke lenger stigma knyttet til å ha skilte foreldre. Ikke skamfullt, slik det kunne være for 40–50 år siden. Tallene er usikre, men man vet at minst 20 000 barn i 2015 opplevde at foreldrene ble skilt eller separert. I tillegg kommer barn av samboende foreldre. Andelen barn som bor med begge foreldrene, synker jo eldre barna blir.

Når samlivsbrudd er såpass vanlig og foreldrene stadig blir flinkere til å legge til rette for samvær med dem begge, er det naturlig å tenke seg at barna generelt har det bra. Norsk forskning bekrefter på mange måter det. Men da Ingunn Størksen og kolleger ved Folkehelseinstituttet i 2006 la fram sine

¹. Redaksjonen kjenner Siljes identitet, men hun får være anonym i denne saken.

resultater, kom hun likevel med en advarsel. Barn av skilte foreldre viste noe høyere skår for angst og depresjon, og noe lavere selvbilde og følelse av velvære enn barn ellers. Og nettopp når samlivsbrudd er så vanlig, vil selv det at en lav prosentandel av barna kommer dårligere ut enn gjennomsnittet, angå et anselig antall. Derfor må samfunnet legge forholdene til rette for å minske problemene, mente hun.

Andre hadde sett det samme som Størksen. Allerede på slutten av 1990-tallet startet helsesøstre i Bærum gruppesamtaler for barn med skilte foreldre på flere skoler. I dag finnes slike samtalegrupper over hele landet. Grethe Aarreberg Lofthus er helsesøster på Karmøy. I masteroppgaven fra 2015 intervjuet hun ungdommer som hadde deltatt i skilsmissegrupper.

– Ungdommene snakket overraskende mye om kjærlighet. At det å velge å bo mer hos den ene av foreldrene enn den andre, ikke måtte tolkes om uttrykk for at de foretrak den ene framfor den andre, sier Lofthus til Psykologtidsskriftet.

Helsesøsteren ble også slått av at unge som ikke kunne huske at de en gang bodde sammen med begge foreldrene, likevel grublet mye over hvorfor foreldrene skilte seg, og hvorfor livet deres hadde blitt som det ble. Opplevelsen av trygghet og det å bli forstått var noe ungdommene trakk fram som viktig ved å delta i samtalegruppa.

Så kanskje forskning med vekt på barnas symptomer mister noen dimensjoner her. Kanskje er barna mer preget enn det tallene viser? Normalisering kan havne i trivialisering hvis man ser forbi sorg, stress og følelse av hjemløshet. Mange barn opplever foreldrenes samlivsbrudd som en livskrise. Det vet organisasjoner som Voksne for barn, Forandringsfabrikken og Barneombudet, som er mye i kontakt med disse barna. Det vet også psykologer, som Sissel Gran. Når man sier at det går bra med flesteparten av barna, må man spørre: Hva er «bra»? Fullført utdanning og grei oppførsel sier ikke nok om det, uttalte Gran til Morgenbladet i 2013.

«Forrådt av fingrene»

En solfylt maidag i en kongressal på Fornebu utenfor Oslo er vel 200 familieterapeuter og meklere i ferd med å innta plassene. Denne årlige konferansen er ledd i den obligatoriske faglige oppdateringen for alle meklere i region øst. De er i hovedsak sosionomer, psykologer og advokater, og kommer fra Oppland, Hedmark, Oslo, Akershus og Østfold.

Første innslag under konferansen er en samtale mellom psykolog Trine Eikrem, selv mekler og familieterapeut, og forfatteren Monica Isakstuen om romanen hennes *Vær snill med dyrene* (2016). Romanen vakte stor oppsikt med sin nådeløse dybdeboring i en mors fortvilelse, frustrasjon og sinne etter et samlivsbrudd. Karen er en moderne kvinne som «forrådt av fingrene» har skrevet under på at hun skal ha delt omsorg for datteren Anna, samtidig som alt i henne skriker NEI! Hun opplever at livet som mor annenhver uke er i strid med naturen, og frykter konsekvensene for både datterens og sin egen psykiske helse. Hva vil det gjøre med datteren å flytte mellom to hjem? Hvordan skal hun som mor koble seg av og på? Og: Hvis hun er mor i den ene uka, hva er hun da i den andre? Slike spørsmål baler Karen med.

Hodet og følelsene har på et vis skilt lag hos Karen. Isakstuen skriver: «For dyrene er saken enkel. Barnet tilhører kroppen som har født det» (side 40.) Men romanen er milevidt unna et kampskrift eller en meningsytring. Den skjønnlitterære utforskningen av mørke og motstridende tanker og følelser forløses aldri i et fast og trygt ståsted.

Isakstuens roman slår altså an tonen i et ellers fagtungt todagers program, der meklerne skal diskutere hvordan familievernet kan spisse og variere tilbudet slik at det passer bedre for den enkelte familien.

– Men vi fagfolk må også la oss *berøre*. Derfor har vi med en forfatter i dag, og en musiker i morgen, sier møteleder og jurist Toril Stray til Psykologtidsskriftet.

Språkene kolliderer

Muligens kribler det litt ekstra i Isakstuen da hun entrer scenen. Muligens er de av deltakerne som har lest romanen, også litt nervøse, for enkelte av tekstene i punktromanen har blitt forstått som kritikk nettopp av deres egen yrkesgruppe. For eksempel denne:

Omforming, sa fagfolkene. *Tilknytningsproblematikk og alternative livsformer*. De snakket om at *delt bosted* ville gi *optimale* utviklingsmuligheter, forhindre en *polarisert* oppvekstprosess og styrke *relasjonelle erfaringer*. De ønsket å forsikre seg om at vi hadde vært gjennom *tvilfsfasen, forberedelsesfasen, erkjennelsesfasen og beslutningsfasen*. Jeg nikket. Han ristet på hodet og sa: Karen hoppet over de tre første fasene og spurtet gjennom den fjerde uten engang å snu seg (side 43).

– Jeg vet egentlig ikke om jeg er blant venner eller befinner meg i løvens hule nå? sier Isakstuen. Forsamlingen svarer med å klappe og le varmt. Isakstuen smiler rørt. På oppfordring fra Trine Eikrem leser hun en håndfull tekster høyt. Den første:

Jeg bar henne, jeg fødte henne, jeg la henne til brystet, jeg ammet henne. Jeg sier ikke at jeg forsøker å sette opp et regnestykke, jeg sier bare at jeg skulle ønske kroppens handlinger holdt som en forklaring. At de talte for seg selv, og at denne talen virket så overbevisende på omgivelsene at eventuelle motargumenter ville falle kraftløse til bakken (side 16).

– Jeg fryser på ryggen når jeg hører disse tekstene, utbryter psykolog Eikrem.

– Jeg leste boka mens alle de hundrevis av parene jeg har hatt i mekling, liksom sklei gjennom hodet mitt, og jeg tenkte: Shit. Jeg har ikke møtt alle disse godt nok. Det er mennesker i krise vi møter.

Isakstuen svarer med å undre seg over at temaet delt bosted og barn som flytter fram og tilbake, nærmest er fraværende i norsk samtidslitteratur.

– Det ligger riktig nok som et tema i bøkene til Vigdis Hjort og Geir Gulliksen, for eksempel, men mest som en selvfølgelig forutsetning, som et bakteppe. Ingen av personene baler med akkurat dette. Selv syntes jeg det var kjempevanskelig. Og plutselig satt jeg og skrev på tekster som jeg tenkte at aldri, aldri måtte bli lest av noen. Derfor er det spesielt for meg at romanen nå er ute i verden og får så mye oppmerksomhet. Boka kom ikke fordi jeg så et marked for den, men fordi temaet er lite utforsket. Selv forsto jeg heller ikke mine egne reaksjoner i sammenheng med min egen skilsmisse.

Eikrem ber forfatteren kommentere språket familieterapeutene bruker, og som Karen nærmest opplever som en hån.

– Dette er jo satt på spissen. Men hjelperne har et pragmatisk og konstruktivt forhold til samlivsbrudd som ikke stemmer med Karens indre landskap. Dette er ikke ment som kritikk, fagspråket er der for å få oss gjennom prosesser. Samtidig kan et slikt språk virke fremmedgjørende.

Utålelige tanker

Nå vil psykologen snakke om de mer forbudte tankene hos Karen. De smålige og ondskapsfulle impulsene, som er skambelagte og utålelige hos foreldre som skal samarbeide og dele likt. «Jeg vet, jeg vet, jeg vet. Dette er ingen konkurranse. Men jeg vil vinne den», tenker Karen om rivaliseringen med Annas pappa.

Eikrem nikker.

– Foreldrenes følelse av at de konkurrerer om barnas kjærlighet, er nok gjenkjennelig for mange terapeuter, sier psykologen. – Alle de små stikkene foreldrene imellom, som når en av dem sier: «Hun sover godt hos meg!»

– Ja, dette er fælt. Men det oppsummerer Karens følelser, reflekterer Isakstuen. – Det slår inn som en ny følelse når hun bare ser barnet sitt halve tiden. Hun blir usikker på alt, fører et regnskap, og er redd for dommen om hvem barnet skal foretrekke. Men Karen har dømt seg selv hardt. Hun er irrasjonell og desperat, men gjør ikke noe med det. Hun vil vinne, og finner fram til grusomme netttfora for å få støtte. Det er faktisk vanlig å drømme om at den andre dør, eller ikke finnes.

Isakstuen trekker fram teksten som begynner slik: «Skyldfølelsen for det man har gjort, gjorde, gjør. Fortsetter å gjøre.» Anna sitter i badekaret, Karen vasker ryggen hennes og sier: «I morgen skal du til pappa.» Når datteren er taus og fortsetter å leke i vannet, er det som om det glipper for Karen:

Blir du kanskje litt lei deg når du skal dra fra mamma? fortsetter jeg, for i så fall skjønner jeg det, jenta mi, jeg blir ganske lei meg jeg også, det må du vite, at mamma elsker deg og tenker på deg hele tiden, selv om du ikke er her hele tiden, hører du hva jeg sier, jenta mi, skjønner du at mamma blir lei seg? FAEN, hvorfor kan du ikke høre etter når jeg snakker til deg (side 197).

– Karen vet at hun gjør ting verre for datteren hvis hun merker hvordan mammaen hennes har det. Slik blir det mange lag av skyld, kommenterer forfatteren.

Isakstuen grudde seg til boka skulle komme ut. Men hun opplevde raskt tilbakemeldinger fra lesere som skrev: «Karen, det er meg.»

– Også menn kjenner seg igjen i Karen. Det er vanskelig for begge foreldre dette, å se barnet sitt så lite. Det har vært veldig rørende å få denne tilbakemeldingen også fra fedre, sier Isakstuen.

Samtalen mellom psykologen og forfatteren er slutt. De to hundre meklerne har reagert med humring og latter – men mest med intenst nærvær. Psykologtidsskriftet kontakter to av dem etter foredraget. Inger Helene Hognestad jobber ved Familiekontoret Innlandet, avdeling Hamar. Hun hadde lest Isakstuens bok på forhånd, og kjenner godt igjen Karen fra sine møter med foreldre på familiekontoret. Nylig snakket hun med en mor som var på gråten fordi faren til ettåringen ønsket å ha barnet en uke sammenhengende.

– Særlig når barna er helt små, merker jeg at det instiktive kommer fram. Når barnet er større, er ikke den instiktive følelsen av å høre sammen like sterk. Da har også mødrene erfart at barnet har det fint også hos andre.

Men normer og tenkesett varierer i ulike deler av landet, tror Hognestad. Tiden endrer hva som er tabuiserte temaer.

– Det er kanskje ikke like skamfullt å føle som Karen her i Hedmark-traktene som i mer urbane områder og i andre sosiale lag. For jo sterkere en mener at far er like viktig som mor i omsorgen for

barna, desto mer redd tror jeg man blir for å målbære følelsene Karen har. Likestillingspolitikk blander seg inn i samtalene om hva barnet har behov for, sier Hognestad.

Arve Bjelland Grov er psykologspesialist ved Homansbyen familievernkontor. Han tror hjelperne har blitt flinkere til å ha med seg kriseperspektivet når de treffer foreldre som skal skilles.

– Utfordringen er å møte de voksne der de er emosjonelt, samtidig som vi har fokus på framdrift og barnas beste. Av og til bommer vi, sier Grov, som mener fagfolk trenger en påminnelse om tapsopplevelsene foreldrene gjennomgår ved samlivsbrudd. Noen opplever at de verken ønsker eller klarer å være borte så lenge fra barna sine.

– Både fedre og mødre kan nok kjenne seg igjen i Karens skam over å ikke være moderne eller likestilte nok.

Motsetningsfylt rolle

En tidlig morgen uka etter Fornebu-konferansen møter jeg Trine Eikrem på kafé i Oslo. Vi skal snakke mer om ubehaget i skilsmissekulturen. Om voksne stemmer – eksempelvis Karens – som ikke helt finner sin plass i offentligheten, og som kan oppleves som skambelagte fordi de er i utakt med rådende likestillingsideer. Og om barnestemmer som sjelden høres, fordi barna ikke snakker høyt av hensyn til foreldrene sine. Eikrem er psykologspesialist i Bufetat, og har nylig startet et forskningsprosjekt om barns erfaringer med skilsmissemekling.

– *Du ble berørt av tekstene til Monica Isakstuen. Hva har du særlig tenkt på etter samtalen med henne?*

– Jeg har tenkt en del på at de som kommer til mekling hos meg, møter en annen Trine enn de som kommer i parterapi. I utgangspunktet har vi én time til disposisjon, den obligatoriske timen. Meklingen er så full av temaer vi er pliktige til å ta opp. Vi skal informere om lover, samværsordninger og rettigheter. Om eksempelvis hva det innebærer å velge delt omsorg. Samtidig skal vi ivareta barnets perspektiv, og gi rom for å snakke om følelser. Det er utfordrende å greie alt dette på en time.

Om bare familien hadde kommet til kontoret mitt *før* bruddet, tenker Eikrem ofte. Da kunne de ha blitt møtt på en annen måte. For det er en utfordring å komme gjennom den nødvendige informasjonen og samtidig få en kontakt og en relasjon som gjør at folk tenker at her kan de komme tilbake hvis de trenger det.

– Det å ta inn over seg smerten i første time er nesten umulig med de rammene vi har. Det ordentlige arbeidet begynner først i andre time. Jeg er sikker på at noen blir skuffa, fordi de trodde at det skulle handle mer om opplevelsen av bruddet. De henger over avgrunnen, og har det helt forferdelig. Andre blir letta. De ønsker ikke å snakke, bare å bli ferdig med dette, forklarer psykologen.

– Én times mekling, som altså er obligatorisk, er veldig lite. Og skal det bli noe mer, er det ikke sikkert det er lurt å åpne for alt det vonde i den første timen. Så skal det være fokus på barnet. Samtidig er foreldrene i sitt livs kanskje største krise og skal prøve å være rasjonelle. Men det å ha Isakstuens stemme med seg kan hjelpe mekleren til ikke å bli en masseprodusent, tror jeg.

Ukorrekte stemmer

Skjønnlitteratur kan gi spennende bidrag til psykologifaget, mener Eikrem. Her kan temaer som ellers dysses ned, eller som få tør snakke om, få et uttrykk.

– Gjennom Isakstuen får de politisk ukorrekte stemmene leve. Det er sunt å få fram perspektiver som viser at det ikke er noen fasit på hvordan man skal reagere. Eller: Problemet er vel nettopp at

man *tror* det finnes en fasit, og at mange ikke greier å leve etter den. Skjønnlitteratur kan løfte fram sensurerte tanker og følelser. Det er gull.

Nå skal psykologen forske på barns erfaringer med å være i mekling. Hva sier de, og hva ønsker de når foreldrene skilles? Prosjektet hennes harmonerer godt med dagens tidsånd og politiske føringer i eksempelvis barneloven, som vil at barnas stemme skal styrkes og lyttes mer til. Selv har hun fulgt noen av barna hun har hatt i mekling, over lengre tid. Uten å oppfylle kriterier for en diagnose har disse barna strevd med livet sitt, og Eikrem har fulgt dem opp med terapi eller støttesamtaler. Nå vil hun altså lytte mer til og systematisere barnas erfaringer med foreldrenes skilsmisse. Hun er allerede i gang, og første trinn er å snakke med unge voksne. Som et forprosjekt har hun rekruttert en gruppe studenter mellom 20 og 30 år som har opplevd «greie skilsmisser», uten sterke konflikter, og med foreldre som oppfører seg etter læreboka: spiser middag sammen av og til, og ikke snakker stygt om hverandre.

– For ikke å bli for elendighetsstyrt i forskningen min trenger jeg innspill fra en gruppe som kan gi et bilde av hvordan skilsmisse oppleves i familier som ikke fikk spesiell oppfølging etter samlivsbruddet. Det ble mer spennende enn jeg hadde trodd, sier Eikrem.

Psykologen fikk både morsomme og hjerteskjærende fortellinger. Om foreldrenes nye kjærester, som kommer, og som forsvinner. Og om det å forholde seg til ekstra «besteforeldre»: Skal de være like mye besteforeldre som de biologiske? Selv i dag har disse unge voksne mye oppmerksomhet på å besøke foreldrene like mye i feriene, og de fortsetter å tilpasse foreldrenes tilstedeværelse på fødselsdager og feiringer hvis foreldrene ikke ønsker å være der sammen.

– De mener at de er blitt veldig gode til å forstå og ta hensyn til hva andre i familien vil og ønsker, men desto dårligere til å få fram hva de selv vil, sier Eikrem.

I snitt skjedde intervjuene 15 år etter foreldrenes skilsmisse. Og selv om livet dag i hovedsak oppleves greit, føler de unge at skilsmissen fortsatt preger dem, forteller Eikrem. Noe av det de var mest opptatt av nå, var å kunne snakke med foreldrene om det som skjedde rundt skilsmissen, og tiden videre.

– De ønsket at foreldrene torde og orket å inkludere også dette som en del av familiens historie.

Marit Slotnæs, debattredaktør i Morgenbladet og selv skilsmissebarn, bidrar med en ekstra dimensjon her: Hvilke virkelighetsforståelser etableres og dyrkes rundt kjøkkenbordet i de atskilte hjemmene? spør hun i en kommentar i Morgenbladet 28. juni 2013. «Det er slett ikke sikkert at den historien du og partneren deler er den samme som den andre parten forteller. Det er heller ikke sikkert at den fortellingen du og dine helsøsken holder liv i og gir næring til, er den samme som den halvsøsken og stesøsken bærer på», skriver Slotnæs, som gleder seg over at mange får hjelp til å få språk for følelser i skolenes skilsmissegrupper.

– Barna vil delta

Ifølge barneloven (1982) skal barn bli hørt i sammenheng med foreldrenes skilsmisse, og foreldrene har ansvar for å ivareta barnet. Foreldre som går fra hverandre og har barn under 16 år, må møte til minst én times mekling for å få hjelp til å lage avtaler om foreldreansvar, bosted og samvær med barna. Stadig flere praktiserer delt bosted for barna, det vil si en av fire i 2012. Delt bosted innebærer at barnet bor omtrent like mye hos hver av foreldrene, og at foreldrene må bli enige om større avgjørelser som gjelder barnets dagligliv.

Det er ikke lovfestet at mekleren skal snakke direkte med barna. Ved Grenland familiekontor bestemte de seg i 2013 for å prøve ut en modell der barna har en mer aktiv rolle. Mekleren skal

snakke med barna, og samtalen skal skje *før* mekleren snakker med foreldrene. Barnet deltar ikke i selve meklingen, men mekleren skriver ned hva barnet har sagt, og formidler barnets tanker og ønsker til foreldrene i sin meklingssamtale med dem. Etter meklingssamtalen blir barnet orientert om hva foreldre og mekleren kom fram til. Arkitekten bak dette opplegget er familieterapeut Gjertrud Jonassen ved Grenland familiekontor. Nå har flere andre familiekontorer tatt det i bruk, og forskere ved Universitetet i Tromsø publiserte i 2015 sine første forskningsrapporter om modellen, som kalles Barn i mekling (les om modellen på side 735).

Forskerne, Astrid Strandbu og Renee Thørnblad fra Regionalt kunnskapssenter for barn og unge (RKBU-Nord), konkluderer med at modellen øker sannsynligheten for at barn blir aktører i meklingen. De legger også vekt på at barns potensielle sårbarhet ikke nødvendigvis bør hindre dem fra å delta i mekling.

– Noe av det mest interessante ved undersøkelsen vår, var at så mange av barna hadde et sterkt ønske om å si noe til foreldrene sine via mekleren. I en nylig publisert artikkel viser vi at konfliktnivået i familien ikke legger en demper på ønsket deres om å delta, sier Renee Thørnblad på telefon fra Tromsø. Hun synes funnet er interessant i lys av debatten om barna bør skjermes fra mekling. Hun mener denne meklingsmodellen gir barna en fin mulighet til å snakke med andre voksne enn foreldrene. I tillegg kan meklerens formidling av barnets ønsker til foreldrene gi barn og foreldre hjelp til å snakke sammen om temaer de ellers ikke er så vant til å snakke om, tror forskeren.

Møtt med taushet

Samlivsbrudd er vanlige – men opplevelsene av savn og tap er like sterke. «Familien vår døde etter skilsmissen», hører psykolog Sissel Gran voksne barn av skilte foreldre si. Det var et «vi» som ble knust. Samlivsbruddet koster – for alle i familien. Foreldrene betaler med svart samvittighet og skyldfølelse som varer lenge, skriver hun i et essay i Psykologtidsskriftet (12/2014).

Samlivsbrudd angår mange, men Sissel Gran og Marit Slotnæs i Morgenbladet har begge erfart at det å trekke fram smerten barn føler etter skilsmisse – i vennelag eller i debattspaltene – møtes med taushet. I Psykologtidsskriftet har også Barneombudet og redaktøren prøvd å reise debatten, uten resultat. Vi har ikke fått til den offentlige samtalen om dette temaet. Det ligger et ubehag her, og sikkert mye maktesløshet som får oss til å se ned og vekk når dette temaet kommer opp. For det er vanskelig å se gode løsninger på det egentlige problemet: At foreldrene ikke kan og ikke vil leve sammen mer. At barna må betale for det.

Skilte foreldre *vet* at de har påført barnet sitt smerte ved å velge å oppløse familien, og at mange barns sterkeste ønske er at mor og far skal flytte sammen igjen. Debatter om skilsmisse kan ikke forandre det. Så hva skulle samtalen i offentligheten, blant vennene og i familien dreie seg om? De unge voksne Trine Eikrem snakket med, ønsket at foreldrene skulle inkludere også samlivsbruddet i familiens historie. Og kanskje må samtalen også i det offentlige rommet ganske enkelt starte med at barn, unge og voksne med skilsmisseeferinger blir synlige. Setter ord på følelser og erfaringer, slik at de kan bli anerkjent som noe som skjedde, og som finnes.

– Det tar aldri slutt

Silje og jeg møtes på kafé i en av Oslos hotteste bydelers. Tross en hektisk jobbdag spanderer hun gladelig en times tid med Psykologtidsskriftet for å få fram hvordan et barn kan oppleve foreldres

samlivsbrudd. Hensynet til foreldrene gjør at hun vil være anonym, og i dag ser hun at faren forsøkte, men ikke helt greide å manøvrere i spenningsfeltet mellom datteren og en ny kone.

Som voksen er hun fortsatt preget av skilsmissem – både når det gjelder hvordan hun lever med storfamilien, og hva hun snakker høyt om når hun er sammen med dem. Hun nevner aldri mamma for pappas nye kone, og hun prøver å si minst mulig om pappa og hans familie til mamma, for da blir mamma rar i ansiktet og sier noe nedlatende om pappa.

Men Silje har ikke hatt symptomer eller problemer som nødvendigvis ville vise seg i et forskningsprosjekt om hvordan det går med barn etter en skilsmisse.

– Jeg forstod ikke at jeg var ensom eller trist, derfor ville jeg ikke huket av på det i en undersøkelse. Det er først når jeg ser tilbake, at jeg forstår det var ensomhet. Jeg følte meg utilstrekkelig, og ønsket så sterkt å høre til et sted. Venner og familie trodde nok at alt gikk greit, og spurte aldri hvordan jeg egentlig hadde det.

Konfirmasjonen, og særlig konfirmasjonsmiddagen, er et fortettet bilde av situasjonen hennes på den tiden, tenker hun i dag. Nå er det rundt 20 år siden konfirmasjonen, men bare tanken på å samle storfamilien til fest får henne til å grøsse.

– Konfirmasjonen min er kanskje den viktigste grunnen til at jeg i dag ikke vil gifte meg med stort bryllup.

Det er flere år siden hun prøvde å arrangere en familiefest.

– Det ble en katastrofe, sukker hun. – Jeg prøver meg ikke på noe sånt igjen.

En skilsmisse tar aldri helt slutt.